

З. М. Бурик, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

В. В. Черняхівська, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Міжрегіональної академії управління персоналом в Києві

ПИТАННЯ ВЛАДНО-ГРОМАДСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджено проблеми взаємодії органів влади та суспільства та відзначено її невідповідність реаліям інформаційного суспільства, обґрунтовано застосування гнучких підходів на основі інтерактивних методів взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Однією з ключових проблем є баланс між громадянським суспільством та державою, питання полягає в тому, який фактор може його максимально змінити. Сьогодні ним цілком може виявитися розвиток технологій, що дають переваги й державі, й суспільству. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) активно застосовується в Європейському Союзі (далі – ЄС), зокрема, задля поживлення взаємодії влади та громадян. Нині встановлено, що саме електронна участь громадян є основним трендом такої взаємодії.

Встановлено організаційно-правові засади владно-громадських комунікацій в умовах євроінтеграції України. Виявлено елементи електронного урядування, що застосовуються у процесі владно-громадської взаємодії, які стали результатом приєднання України до міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд»». Відзначено, що з'явилися нові засоби комунікації, виник феномен громадянської журналістики, соціальні мережі стали трансляторами суспільних настроїв та елементами громадського контролю.

Сприяння миру, правам людини, демократії, процвітання, солідарності, продовольчій безпеці, економічному об'єднанню, рівності та екологічній безпеці є одними із пріоритетів ЄС. Багато досягнень було отримано в таких сферах, однак потрібно зробити більше, щоб ефективно реагувати на можливі майбутні економічні, соціальні та екологічні потрясіння. Спалах COVID-19 спочатку підживив розбіжності між державами-членами ЄС, але незабаром після цього підкреслив необхідність спільної відповіді та рішень для транснаціональних проблем. За такого сценарію зміцнення демократії та громадянської активності є обов'язковим.

Відзначено, що постійне оновлення та вдосконалення інструментів електронної участі може зміцнити довіру громадян до влади й стимулює майбутній розвиток держави. ЕСІ та «Конференція про майбутнє Європи» є важливими інструментами для збирання критики та відгуків щодо пріоритетів, підходів та наявної політики ЄС. Союз є відкритим до змін і готовий інвестувати в електронну демократію для залучення громадян до громадських обговорень. Цей досвід доцільно застосувати Україні.

У статті зазначено, що соціальні мережі стали сучасним майданчиком для вивчення громадської думки та обговорень державних чи публічних проєктів рішень. При цьому нині активно запроваджується мікроблог у справах уряду – інноваційний режим та ефективний засіб системи комунікативної взаємодії влади та громадськості, платформа та канал для спілкування уряду з користувачами, щоб визначати громадську думку та впливати на неї. Виходячи з характеристик мікроблогу, передбачаємо, що для взаємодії влади та суспільства в умовах євроінтеграції існує ймовірність недостатнього поширення інформації, її неповного розкриття, фрагментації та відсутності динамічного оновлення й комунікації.

У статті зроблено висновки про те, що хоча Україна активно застосовує інструментарій електронної участі громадянськості в урядуванні, які застосовуються в ЄС, проте їх масштаб та безпосередня реалізація потребують перегляду та удосконалення. Зокрема, потребує вирішення питання ухвалення рішення різними рівнями органів влади саме на основі рекомендацій та пропозицій, отриманих внаслідок діалогу та партнерства з громадськістю.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), соціальні мережі, комунікація, взаємодія, діалог, інформування, консультування, мікроблоги.

Z. M. Buryk, V. V. Cherniakhivska. The authoritative and public interaction issue in terms of European integration

The article examines the problems of interaction between authorities and society and notes its inconsistency with the realities of the information society, justifies the application of flexible approaches based on interactive methods of interaction using information and communication technologies (ICT). One of the key problems is the balance between civil society and the state, the question is which factor can change it as much as possible. Today, it may well turn out to be the development of technologies that give advantages to both the state and society. The development of ICT is actively used in the EU, in particular, for the purpose of revitalizing the interaction

between the authorities and citizens. Currently, it has been established that the electronic participation of citizens is the main trend of such interaction.

The organizational and legal foundations of government-public communications in the conditions of the European integration of Ukraine have been established. The elements of electronic governance applied in the process of government-public interaction, which were the result of Ukraine joining the international initiative Open Government Partnership, were identified. It was noted that new means of communication appeared, the phenomenon of citizen journalism arose, and social networks became translators of public sentiments and elements of public control.

Promoting peace, human rights, democracy, prosperity, solidarity, food security, economic integration, equality and environmental security are among the EU's priorities. Many advances have been made in such areas; however, more needs to be done to effectively respond to possible future economic, social and environmental shocks. The COVID-19 outbreak initially fueled divisions among EU member states, but soon after highlighted the need for joint responses and solutions to transnational challenges. In such a scenario, strengthening democracy and civic engagement are imperative.

It is noted that the constant updating and improvement of electronic participation tools can strengthen citizens' trust in the authorities and stimulate the future development of the state. The ECI and the Conference on the Future of Europe are important tools for gathering criticism and feedback on EU priorities, approaches and existing policies. The Union is open to change and ready to invest in e-democracy to engage citizens in public debate. It is expedient to apply this experience to Ukraine.

The article states that social networks have become a modern platform for studying public opinion and discussing state or public draft decisions. At the same time, a microblog is currently being actively implemented in government affairs – an innovative mode and an effective means of the system of communicative interaction between the government and the public, a platform and channel for the government to communicate with users in order to determine public opinion and influence it. Based on the characteristics of the microblog for the interaction of government and society in the conditions of European integration, we assume that there is a possibility of insufficient dissemination of information, its incomplete disclosure, fragmentation and lack of dynamic updating and communication. The article concludes that although Ukraine actively uses tools of electronic public participation in governance, which are also used in the EU, their scope and direct implementation needs revision and improvement. In particular, it is necessary to resolve the issue of decision-making by various levels of authorities precisely on the basis of recommendations and proposals received as a result of dialogue and partnership with the public.

Key words: information and communication technologies (ICT), social networks, communication, interaction, dialogue, informing, consulting, microblogs.

Постановка проблеми. 23 червня 2022 року ухвалено рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Євроінтеграція України передбачає перетворення в усіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері взаємодії держави з громадянами. Взаємодія влади та громадянського суспільства в Україні має трансформуватися у дієвий механізм, покликаний забезпечувати пошук можливостей для досягнення громадянської та політичної згоди, а також надавати допомогу у подоланні кризових ситуацій у відносинах держави та суспільства, створенні ефективно функціонуючих взаємовідносин виконавчих та законодавчих органів влади, розвитку суспільних та державних засад в управлінні.

Цьому сприяє впровадження технологій електронного урядування, сильно поширених у ЄС (e-government), e-демократії, електронного парламентаризму (e-parliament), а також необхідність протистояння кіберзлочинності та кібертероризму, регулювання Інтернету. Для модернізації комунікацій влади з населенням в сучасних умовах вкрай необхідна цілеспрямована підтримка громадян, яку забезпечуватимуть ІКТ у процесі нових форм взаємодії влади та суспільства відповідно до принципів дорадчої демократії.

Взаємодія влади та громадськості є двостороннім складним процесом, який передбачає вплив влади на громадян, громадські організації, політичні партії через систему державних установ, органів влади, економічне середовище. З іншого боку, громадськість здатна впливати на владні органи за рахунок активного залучення громадян до державного управління, безпосереднього впливу на діяльність законодавчих та виконавчих органів влади. До найбільш значимих проблем взаємодії влади та громадськості можна віднести неготовність влади ділитися своїми владними повноваженнями із суспільством після ухвалення державних та регіональних управлінських рішень. Влада через свою природу прагне абсолютизму, у результаті чого спроби суспільства втрутитися у процес управління викликають протидію з боку владних структур. Ще однією проблемою взаємодії влади та громадянського суспільства є пасивна позиція самих громадян щодо процесу державного та публічного управління. Громадянами часто ігноруються навіть такі значні форми участі населення в державному та публічному управлінні, як вибори, референдуми. Ще менша активність спостерігається під час реалізації громадянських ініціатив, інших форм участі громадян в управлінні суспільством. Також проблема взаємодії влади та громадянського суспільства полягає у спробі маніпулювати владою, яку намагаються вчинити забезпечені верстви населення або політичні партії, рухи. Взаємодія влади та громадськості також може відрізнятись перекосами у бік великих корпоративних структур, які мають різні ефективні засоби впливу на владні структури. Це приводить до лобювання інтересів окремих соціальних груп або бізнесових структур, що негативно позначається на суспільних відносинах загалом.

Аналіз досліджень та публікацій. Особливості співпраці влади та громадянського суспільства у зв'язку з появою нових викликів і загроз є предметом багатьох наукових розвідок. Так, комплексний аналіз механізмів

взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади, виявлення найефективніших форм партнерства та характеристику впливу громадськості здійснюють О.Д. Хомей [9], М.П. Месюк [5], М.В. Токар, П.О. Петровський [7], С.В. Лізаковська [3], на рівні територіальної громади – О.В. Турієм [8], питання розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах євроінтеграції вивчає О.С. Лотюк [4].

Просуванню євроінтеграційних реформ на основі владно-громадської взаємодії присвячено праці А.М. Костенко [1; 2], зокрема нею виокремлено механізми впливу (інформування, консультування, діалог, партнерство). О.О. Новіков [6] акцентує увагу на такій формі взаємодії, як громадський контроль, визначаючи потребу його удосконалення.

Проте проведені дослідження не визначають інструментарій ЄС, який застосовується для комунікативної взаємодії та який доцільно розглянути задля обґрунтування потреби й можливостей його імплементації.

Мета статті полягає у дослідженні засад комунікативної взаємодії влади з громадськістю в контексті процесів політичної, юридичної, економічної інтеграції України в ЄС.

Виклад основного матеріалу. Здійснення владно-громадської взаємодії залежить від вибору державою відповідної моделі. Так, у цьому контексті цікавою є класифікація моделей демократії Д. Хелда [16], за якою з 2010 року застосовується демократична автономія (концепція E-Participation, яка активно реалізується в ЄС, та Government 3.0) як повноцінне використання дорадчих демократичних механізмів та процедур. Центральні та локальні адміністративні служби побудовані зі включенням елементів прямої участі громадян.

У світовій практиці розвиток механізмів електронної участі громадян у житті держави (E-Participation) вже не є новою темою для досліджень. При цьому для кожної країни існують свої історія та динаміка появи інструментів електронної участі, багато в чому обумовлені соціальною, інституційною та технологічною готовністю учасників процесу взаємодії влади та суспільства. Нині великі можливості для електронної політичної участі надають соціальні мережі, інтернет-форуми, краудсорсингові ресурси, портали для збору підписів тощо, які стають провідними майданчиками для дискусивного обговорення актуальних суспільних проблем.

Слід зазначити, що в Україні вже реалізовано елементи партисипативного механізму громадського управління як на державному рівні, так і на рівні органів місцевого самоврядування: визначено основні форми партисипативних відносин органів влади з населенням (інформування, консультації, діалог) та їхньої реалізації залежно від ініціатора взаємодії (рис. 1).

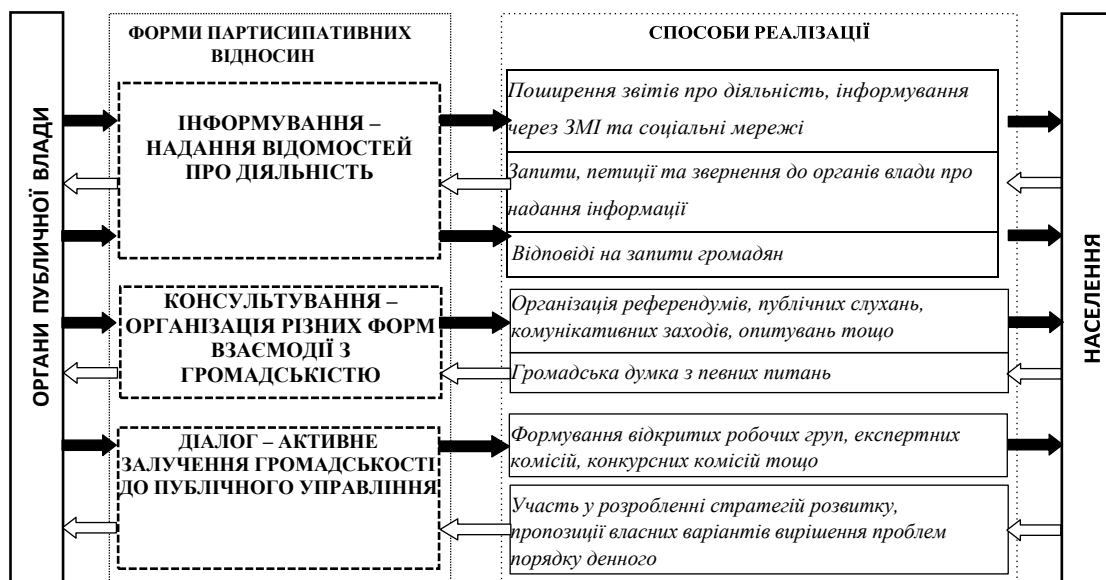

Рис. 1. Схема дії (функціонування) партисипативного механізму громадського управління

До найпоширеніших в Україні форм діалогу держави та громадянського суспільства можна віднести діяльність суспільно-консультативних рад при органах та інститутах державної влади, громадські слухання, експертизи, механізми громадянського контролю, конкретні практики участі, партнерства, переговорні процеси, звернення громадян до органів влади, отримання публічної інформації, опитування громадської думки, інтерактивні виступи керівників влади всіх рівнів, парламентські та позапарламентські дебати, агрегацію та артикуляцію інтересів соціуму у ЗМІ політичними партіями, профспілками, органами місцевого самоврядування, а також іншими організаціями та інститутами громадянського суспільства.

В Україні сферу комунікації «влада – громадськість» регулює інформаційне законодавство, яке на момент ухвалення відповідало ключовим демократичним стандартам, але нині неспроможне задовольнити потреби суспільства. Влада, як і раніше, зобов'язана «інформувати» та «висвітлювати» свою діяльність, а не ухвалювати рішення в процесі діалогу з громадськістю. Незважаючи на те, що де-факто відповідні норми законодавства (відкритість, прозорість діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, участь громадян у виробленні та реалізації державної політики) є досить розробленими, їхня реалізація перебуває на низькому рівні.

Модернізація владно-громадської взаємодії в Україні була здійснена шляхом приєднання до міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд»» (Open Government Partnership – OGP), започаткованої у 2011 році у США, у якій сформульовано п'ять таких основних завдань: поліпшення роботи державних органів; посилення підзвітності державних органів; підвищення ефективності управління державними ресурсами; створення безпечнішого суспільства; поліпшення корпоративної звітності.

Реалізація зазначеної ініціативи в Україні привела до появи відомих у ЄС механізмів взаємодії влади та громадськості, таких як е-консультації, е-звернення, е-петиції; доступ до публічної інформації (відкриті дані); європейські практики з формування громадського бюджету участі як головного чинника контролю фінансової діяльності органів державної влади. Водночас їх досить невпорядковане та неефективне функціонування не дає змогу говорити про межі застосування нових комунікаційних технологій, їх затребуваність та ефективність.

Стратегічні задачі владно-громадської взаємодії в умовах євроінтеграції сформовано в Угоді про асоціацію України з ЄС, Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, Стратегії комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року.

Також наша держава реалізує комунікаційну кампанію щодо євроінтеграції за підтримки Представництва Європейського Союзу в Україні та проекту Association4U – проєкт EUKраїна; частинною урядовою комунікації європейської інтеграції України є Євроінтеграційний інтернет-портал, урядовий вебсайт «Громадянське суспільство і влада». Також органами взаємодії є Віцепрем'єр-міністр з європейської та євроатлантичної інтеграції, урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Платформа громадянського суспільства «Україна – ЄС», Центри європейської інформації, Євроклуби.

В Україні інформування громадськості здійснюється шляхом оприлюднення відомостей на вебсайтах органів центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування, єдиному державному вебпорталі відкритих даних data.gov.ua, у системі державних закупівель ProZorro, вебпорталі публічних фінансів України Є-data, вебсервісі «Пошуково-аналітична система 007». Консультування в Україні здійснюється у таких формах:

- публічне громадське обговорення (безпосередня форма) – громадські слухання, комунікативні заходи, громадські приймальні, спілкування на порталі громадського обговорення законопроектів Верховної Ради України;
- вивчення громадської думки (опосередкована форма) – соціологічні опитування, телефонні «гарячі лінії», моніторинг ЗМІ, розгляд на вебсайті «Громадянське суспільство і влада».

Широкого застосування набули сервіси для електронних петицій на офіційних вебсайтах Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, на вебсайтах органів місцевого самоврядування. Е-консультації здійснюються за допомогою таких інструментів електронної участі, як електронні звернення, соціальні мережі та форми для зворотного зв'язку з громадянами. Саме високий рівень залучення громадськості до державного чи публічного управління є характеристикою всіх країн ЄС.

Проте у взаємодії органів влади та громадськості в Україні лише інформування недостатньо, а поняття консультування підміняється звичайним оприлюдненням. Інформаційно-комунікативні інструменти є лише опосередкованими механізмами впливу на євроінтеграційну політику нашої держави з боку громадськості. Також інструменти для реалізації прав громадян на електронну участь в управлінні недостатньо запроваджені в Україні, зокрема онлайн-опитування та онлайн-форуми. Під час консультування існують такі явища, що потребують реагування: інерція державних службовців, недостатня звітність та контроль, імітування здійснення взаємодії, недотримання порядку проведення консультацій. Найбільш дієвою є взаємодія між громадськістю та органами влади у формі партнерства та контролю, сформована на основі створення та роботи колегіальних, громадських консультативно-дорадчих органів. Однак до їхньої роботи та залучення громадськості також є питання практичного функціонування та прийняття подальших рішень на їх основі.

На наднаціональному рівні ЄС (E-Participation) участь громадськості у політичних і законодавчих процесах на рівні ЄС гарантується Лісабонським договором [18] (2007 рік, набув чинності у 2009 році) в тому сенсі, що «кожен громадянин має право брати участь у демократичному житті Союзу. Рішення повинні прийматися якомога відкрито та якомога ближче до громадян» [10]. Договір зобов'язує Європейську комісію проводити консультації із зацікавленими сторонами. У 2002 році Європейська комісія прийняла Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій із зацікавленими сторонами [12]. Це такі засади, як участь, відкритість і підзвітність, ефективність, узгодженість. Більш демократичну, прозору та легітимну Європу з посиленою роллю національних парламентів і сильнішим голосом громадян передбачає нова концепція Громадянської ініціативи (Європейський парламент, 211/2011) [14]. Одним з останніх документів Ради Європи є «Керівні принципи участі громадян у процесі

прийняття політичних рішень», ухвалені Радою міністрів у 2017 році. За даними Ради Європи, існують чотири основні форми участі, такі як інформація, консультації (зустрічі, громадські слухання, фокус-групи, опитування, анкети та цифрові інструменти), діалог (регулярні громадські слухання, громадські форуми, консультативні ради чи подібні структури) та активне залучення (робочі групи або комітети для спільного розроблення документів на основі прозорих критеріїв і процесів). Рада Європи (2016) через Кодекс належної практики громадянської участі в процесі прийняття рішень встановила кілька важливих принципів громадянської участі. Керівні принципи участі громадян у процесі прийняття політичних рішень, ухвалені Радою міністрів у 2017 році, також визначають принципи, які повинні регулювати участь усіх зацікавлених сторін у публічних рішеннях. Європейська структура електронної участі постійно розвивається.

Право на доступ до відповідної інформації, якою володіють державні органи, зокрема ті, що діють у суспільних інтересах, є передумовою ефективної участі. Конвенція про доступ до офіційних документів 2009 року чітко визначає умови реалізації цього права, запроваджуючи як мінімальні стандарти, які мають застосовуватися органами влади під час розгляду запитів на доступ до офіційних документів, так і право підписантів Конвенції забезпечувати кращий доступ.

Електронна демократія є формою громадянської участі в ЄС. Рекомендація Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому громадському житті від 2001 року була першим документом у цьому аспекті, який рекомендував урядам розробити державну політику в цій сфері. Біла книга про європейське врядування (Європейська Комісія, 2001) [11] закликає до відкритості, прозорості та розширеної участі для відновлення громадської довіри та легітимності. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо електронної демократії (e-democracy) від 2009 року [13] визнає, що електронна інформація та комунікація сприяють більшій демократичній участі окремих осіб та груп, а також більшій прозорості та підзвітності демократичних інститутів і процесів. Важливість участі громадськості була визнана багатьма іншими інструментами Ради Європи, багато з яких спрямовані на місцевий рівень.

Рекомендація Комітету Міністрів (2009) щодо оцінювання, аудиту та моніторингу участі та політики участі на місцевому та регіональному рівнях також містить інструмент для самооцінки участі громадян. Право на участь у роботі органів місцевого самоврядування було запроваджено Додатковим протоколом до Європейської хартії місцевого самоврядування, який регулює заходи щодо практичного застосування цього права та встановлює органи влади, на які воно поширюється. Особливу увагу Конгрес місцевих і регіональних влад приділяє участі громадян через неурядові організації.

У державах Європейського Союзу постійна увага приділяється диверсифікації та консолідації форм електронної участі для підвищення якості взаємодії між державними установами та громадянами, щоб участь громадськості в процесах прийняття рішень сприяла зміцненню електронної демократії. Європейський Союз пропонує структуру основних цифрових інструментів, які виконують різні функції залучення громадян, а саме моніторинг, визначення порядку денного та прийняття рішень. Кожна з цих функцій представлена різними типами електронної участі, усі вони супроводжуються префіксом «е». Ця структура забезпечує синтез основних масштабів громадянської активності. Вибір розвитку інструментів електронної участі на рівні ЄС базується на певному обґрунтуванні. Зосередженість на зростанні підзвітності уряду та бажання підвищити якість цифрового управління, безсумнівно, є рушійними силами таких інновацій в інституціях ЄС. Інструменти електронної участі громадян у ЄС можна класифікувати відповідно до функції залучення (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація типів та інструментів електронної участі відповідно до функції залучення громадян у ЄС

Функція залучення громадянина	Види електронної участі	Інструменти
Моніторинг	– Електронна інформація; – електронне обговорення; – електронні скарги.	Інструменти для моніторингу, опитування та консультування політичних представників.
Порядок денний	– Електронні петиції; – електронні ініціативи; – електронна кампанія.	– Громадські ініціативи; – електронна петиція.
Прийняття рішень	– Електронні консультації; – електронне партиципаторне бюджетування; – електронне голосування.	– Краудсорсинг законодавчих пропозицій; – краудсорсинг для розроблення політики; – інтернет-консультації, спільне ухвалення рішень у політичних партіях; – консультативне партиципаторне бюджетування; – бюджет участі; – електронне голосування.

Джерело: [17]

Розподіл інструментів допомагає спрямувати потреби та занепокоєння громадян, щоб мати якнайбільший вплив. Громадяни та громадянське суспільство можуть вибрати рівень взаємодії, якого вони бажають досягти (інформація, комунікація чи співпраця). Крім того, ця система роз'яснення пояснює, на якому етапі політичного циклу необхідний внесок громадян (визначення проблеми, встановлення порядку денного, прийняття рішень і формулювання політики, реалізація політики або оцінка політики).

Нині в ЄС застосовуються такі інструменти електронної участі.

1) Європейська громадянська ініціатива (ECI). Вона існує для надання громадянам можливості брати безпосередню участь у процесі законотворчості в ЄС. Це єдиний інструмент у розпорядженні громадян, який може запропонувати Європейській Комісії прийняти законодавчі акти з конкретного питання, надаючи громадянам ЄС таке ж право, як і Європейському парламенту, звертатися до Європейської комісії щодо законодавчої пропозиції.

2) Інтернет-консультації з громадськістю ЄС, які тривають близько 12 тижнів і включають 3 типи ініціатив, а саме ті, що підлягають оцінюванню впливу; ініціативи, що підлягають оцінюванню та перевірці придатності; Зелені книги (документи для обговорення політики).

Для впровадження процедури публічних консультацій Єврокомісія створила спеціальний портал «Ваш голос у Європі» («Your voice» на сайті ec.europa.eu), що дає змогу громадянам висловлювати свої погляди на політику ЄС протягом усього законодавчого процесу.

3) Петиції до Європейського парламенту. Можна подати петицію щодо одного з таких питань: права європейських громадян, які викладено в Договорах, екологічні питання, захист споживачів, «чотири свободи» (людини, товари та послуги, внутрішній ринок), питання зайнятості та соціальна політика, визнання професійних кваліфікацій та інші проблеми, пов'язані з імплементацією права ЄС.

4) Конференція «Майбутнє Європи: правова база та поточний стан речей». Це безперервний процес, який триває більше року та є основою дорадчої демократії. ЄС запропонував новий інструмент для всіх громадян з усіх його держав-членів для участі в транснаціональних дебатах. Кінцевою метою Конференції є залучення громадян до процесів прийняття рішень ЄС, надання їм інструментів для активного внеску у формування майбутньої політики Союзу. Він створений як інклюзивний інструмент громадської активності для зменшення розриву між громадянами. Інтерактивна цифрова платформа конференції створена для збирання ідей і проблем громадян, які долають мовні та територіальні бар'єри.

Останніми роками Європейська комісія фінансує кілька проєктів електронної участі, які реалізують організації громадянського суспільства: наприклад, *Puzzled by Policy (PbP)*, *Futurium*, *Discuto*. Розвиток електронної участі на рівні ЄС вимагає відповідей на два питання: одне функціональне, інше нормативне. Функціональне питання полягає в тому, як запровадити більш безпосередню участь. Нормативне питання полягає в тому, чи повинен ЄС запровадити більш безпосередню участь. Щодо функціонального питання, то електронна участь передбачає електронне сприяння, електронне залучення та/або розширення прав і можливостей. Важливо підкреслити, що ЄС характеризується інституційною особливістю завдяки своїй природі як наднаціональна організація. Це означає, що досвід ЄС щодо електронної участі не може бути просто імплементованим у законодавство України, а лише запроваджується з урахуванням її особливостей та можливостей. За умови належного впровадження ці інструменти можуть допомогти Україні відновити довіру та підтримку громадян. Потрібно не лише розширити, але й здійснити аудит чинних інструментів електронної участі щодо їх ефективності.

Електронна участь є більш новою формою прояву електронної демократії. Пандемія COVID-19 зробила електронну демократію (*e-democracy*) більш актуальною та впливовою, ніж будь-коли. Соціальні медіа трансформували та перемістили демократичні процеси зі звичайних фізичних просторів у віртуальні та оцифровані. У 2020 році COVID-19 вплинув на всю планету, що спонукало країни в усьому світі впровадити заходи безпеки для захисту громадян і державних службовців. Ці адміністративні заходи привели до серйозних змін у поведінці громадян та адміністративних установ. Отже, діалог із громадянами значно зменшився, а державні адміністрації зосереджуються на пошуку рішень для ефективного управління різноманітністю економічних, соціальних, а часто й політичних питань. Існує необхідність їх постійної адаптації до контексту, позначеного обмеженнями, викликаними пандемією COVID-19.

Однак завдяки цифровим платформам, таким як *Instagram*, *Facebook* та *Twitter*, громадяни продовжують висловлювати свої погляди, надсилати повідомлення про мобілізацію для соціальних рухів і мають намір заохочувати зміни. Безумовно, онлайн-платформи й соціальні мережі все частіше використовуються урядом, щоб не відставати від суспільних тенденцій і визначити політичні питання, якими цікавляться громадяни. Такі популярні платформи, як *Twitter* і *Facebook*, дали змогу користувачам активно брати участь в онлайн-політиці, висловлюючи свої особисті та політичні погляди, а також організовуючи рухи, щоби привернути увагу до важливих проблем. Механізми миттєвого обміну та реагування, створені платформами соціальних мереж, стали важливим інструментом електронної участі, який дає змогу громадянам брати участь у прийнятті рішень, а державним установам відігравати провідну роль у вирішенні громадських проблем.

Поява онлайн-спільнот, спрямованих на створення корисних додатків, свідчить про те, що можна було б розробити технологію соціального посередництва, яка би підтримувала урядову співпрацю з громадськістю. Служби соціальних мереж, такі як популярні медіаплатформи та блоги, створили онлайн-платформи, які дають змогу громадянам спілкуватися з іншими та брати участь в інтерактивних заходах. Існують відмінності між державами щодо доступу до онлайн-середовища та інфраструктури ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій). На електронну участь впливає цифровий розрив, проте електронна участь значною мірою базується на доступі населення до нових технологій та підключенні до інфраструктури, необхідної для її використання. Розбіжності в електронному урядуванні та електронній демократії між Україною та ЄС пояснюють саме цифровим розривом. Уряд повинен бути здатним гарантувати, що онлайн-комунікації безпечні та не порушують конфіденційність людей.

Ключовою проблемою використання електронних сервісів взаємодії громадян та органів влади є також низький рівень довіри населення до влади як такої. Відсутність довіри підтримує ефективність використання сервісів і негативно свідчить про готовність населення брати участь в електронних комунікаціях з владою.

Зі зростаючою популярністю нових соціальних медіа (соціальних мереж) у громадян з'являється можливість не тільки спостерігати за формуванням та реалізацією державної політики, але й вступати в інтерактивну взаємодію з органами державної влади через послуги «Веб 3.0». Так, у процесі приєднання органів державної влади до соціальних мереж виділяють кілька таких етапів:

- 1) поширення інформації (є обліковий запис та опубліковані пости);
- 2) взаємодія (користувачі відреагували на публікацію на сторінці, поділилися нею чи прокоментували її);
- 3) транзакція (повноцінна співпраця) [19].

На першій фазі органи влади розглядають соціальні мережі як додаткові канали доведення офіційної інформації для забезпечення максимально широкого охоплення аудиторії, комунікація є односпрямованою. На фазі взаємодії комунікація стає інтерактивною, органи влади ініціюють отримання інформації та коментарів від користувачів. На третьому етапі органи влади разом із громадянами створюють плани, політику чи контент.

Одне з ключових завдань удосконалення владно-громадської взаємодії полягає у з'ясуванні можливостей використання потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій для взаємодії органів влади з населенням та вирішення протиріч. Важливим стало розуміння того, як виявляють різні групи населення свою суб'єктність у вирішенні спільних проблем та у відносинах з органами влади (залучення до проблематики; рефлексії на дії органів влади; перехід до офлайн-дій (згуртованість); реакції на втручання у життєве середовище).

Технології породили так звану громадянську журналістику, тепер практично кожен може стати журналістом, адже соціальні мережі створили величезну кількість платформ для цього. Сьогодні для доставки контенту до читача чи глядача вже не потрібні газети з великими тиражами чи телеканали з дорогими студіями. Блогерство – це дуже низьковитратна й технічно вкрай доступна сфера діяльності, і це найважливіший сегмент сучасного розвитку громадянського суспільства.

У найсвіжішому вигляді «громадянський технооптимізм» виявився як концепція uber-держави. Це така модель державного управління, в якій держава виступає у ролі посередника між громадянином та державними послугами, при цьому громадянин має можливість контролювати перебіг процесу та оцінювати якість. Фактично громадянин може «викликати» державу як таксі у тій ситуації, коли державні послуги їй знадобляться. Інакше він просто «не бачить» державу.

Необхідно зазначити, що нині відомості, які поширюються органами державної влади через соціальні мережі чи месенджери, не мають статусу офіційної публікації. Однак важлива їх перевага полягає в тому, що з'являється можливість забезпечити ефективну комунікацію із зацікавленими громадянами. Нові форми комунікацій висувають додаткові вимоги до громадян, які умовно можна розділити на такі категорії:

- 1) достатній рівень інформаційних (цифрових) компетенцій;
- 2) доступність апаратних засобів для підключення до Інтернету (комп'ютери та мобільні пристрої);
- 3) залучення до інфраструктури інформаційного суспільства, в тому числі можливість підключення до телекомунікаційних мереж, постійний доступ до мобільного зв'язку.

Зі стрімким розвитком Інтернету як представника цифрових медіа мікроблог став важливим носієм громадської думки мережі після ЗМІ та Інтернет-блогу. Мікроблоги стосуються практики розміщення невеликих фрагментів цифрового вмісту (наприклад, тексту, зображень, відео або вебпосилань) через вебсервіс для передплатників цього вмісту. Як інноваційний спосіб розкриття державних справ офіційні мікроблоги широко використовуються для оприлюднення інформації, вивчення громадської думки та надання публічних послуг, що стає моделлю «Інтернет + державні справи» [15].

Висновки з дослідження та напрями подальших розвідок у цьому напрямі. В умовах євроінтеграції в Україні одним із найактуальніших завдань є модернізація взаємодії між громадськістю та органами влади, наближення її до стандартів ЄС, побудова ефективної моделі комунікативної діяльності органів державної влади.

До найбільш значних перспектив взаємодії влади та громадянського суспільства в Україні належить розвиток інституту громадянських ініціатив групового та індивідуального характеру. Цей механізм покликаний

забезпечувати активну участь громадян у процесі управління суспільством та державою. Взаємодія влади та громадянського суспільства має активно підтримуватись владними структурами, інакше домогтися його ефективної реалізації неможливо. Державна влада має заохочувати активну участь громадян в управлінні державою, прийнятті державних рішень, у тому числі на локальному рівні влади. Державна влада має впливати на населення, спонукаючи його до прояву активної життєвої позиції за умов сучасного суспільства. Необхідно розвивати політичну культуру громадян, здатну забезпечити реальність представництва інтересів населення у процесі державного та публічного управління. Своєчасне виявлення та організація діалогу, зокрема з учасниками віртуальних груп у соціальних мережах, є важливим завданням органів управління в контексті євроінтеграції.

Подальші наукові розвідки мають здійснюватися щодо зміцнення загального політичного контексту для електронної участі громадськості в Україні, кращого залучення громадян і неформальних груп інтересів, підтримки та розширення мережі громадських інституцій, а також зосередження досліджень і впровадження електронної участі для максимального підвищення ефективності та впливу громадян на державне та публічне управління.

Список використаних джерел:

1. Костенко А.М. Вплив інститутів громадянського суспільства на євроінтеграційні процеси України : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2018. 411 с.
2. Костенко А.М. Роль інститутів громадянського суспільства в контексті євроінтеграційних процесів України : дис. ... докт. політ. наук : 23.00.02 ; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2020.
3. Лізаковська С.В. Розвиток механізмів взаємодії органів публічного управління з інститутами громадянського суспільства : дис. ... докт. докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 ; Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2021. 383 с.
4. Лотюк О.С. Громадянське суспільство в контексті Європейської інтеграції. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_7_13.
5. Месюк М.П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/20.pdf.
6. Новіков О.О. Громадський контроль як інструмент підвищення ефективності державного управління в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 «Механізми державного управління»; Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2021. 220 с.
7. Токар М.В., Петровський П.О. Взаємодія органів державної влади й інституцій громадянського суспільства. *Науковий вісник Карпатського університету імені Августина Волошина*. 2020. № 2. С. 129–136.
8. Турій О.В. Окремі аспекти взаємодії організації громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1115>.
9. Хомей О.Д. Взаємодія громадянського суспільства та органів державної влади в умовах інтеграції України в ЄС : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 ; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2021. 20 с.
10. Boussaguet L. Participatory mechanisms as symbolic policy instruments? *Comparative European Politics*. 2016. № 14 (1). P. 107–124.
11. European Governance. A White Paper / European Commission. Brussels: CEC, 2001. 428 p.
12. General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission / European Commission. Brussels: CEC, 2002. 704 p.
13. Impact assessment guidelines / European Commission. Brussels : CEC, 2009. 92 p.
14. Regulation No 211/2100 of 16 February 2011 on the citizens' initiative / European Parliament & Council of the European Union. 2011. OJ L 65/1.
15. Research on node influence analysis in social networks / Z.M. Han, Y. Chen, W. Liu, B.H.M. Yuan, Q. Li, D.G. Duan. *Journal of Software*. 2017. № 28 (1). P. 84–104 (in Chinese).
16. Held D. Models of Democracy. 3d Edition. Stanford : Stanford University Press, 2006. 352 p.
17. European electronic democracy in practice / L. Hennen (Ed.), I. Van Keulen (Ed.), I. Korthagen (Ed.), G. Aichholzer (Ed.), R. Lindner, P. Nielsen (Ed.). *Springer*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-27184-8>.
18. Treaty of Lisbon (Treaty on the Functioning of the European Union). 2007. *Official Journal of the European Union*. 306 p.
19. Yusifov F., Alguliyev R. The Role and Impact of Social Media in E-Government. *Optimizing E-Participation Initiatives*. 2018. DOI:10.4018/978-1-5225-5326-7.ch002.

References:

1. Kostenko A.M. Vplyv instytutiv hromadianskoho suspilstva na yevrointehratsiini protsesy Ukrainy [The influence of civil society institutions on the European integration processes of Ukraine]: monohrafiia – Sumy : Sums'kyi derzhavnyi universytet, 2018. 411 p. [Ukraine]
2. Kostenko A.M. Rol instytutiv hromadianskoho suspilstva v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv Ukrainy. [The role of civil society institutions in the context of the European integration processes of Ukraine, Dissertation dr. polit. sciences, specialty: 23.00.02 “Politychni instytuty ta protsesy” (052 – Politolohiia). – Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich, Chernivtsi, 2020. [Ukraine]
3. Lizakovska S.V. (2021) Rozvytok mekhanizmiv vzaiemodii orhaniv publichnoho upravlinnia z instytutamy hromadianskoho suspilstva. [Development of mechanisms of interaction between public administration bodies and institutions of civil society.] : Dissertation dr. of Sciences in Public Administration specialty: 25.00.02 Black Sea National University named after Petro Mohyla. Mykolayiv. 383 p.
4. Lotiuk O.S. (2014) Hromadianske suspilstvo v konteksti Yevropeiskoi intehratsii [Civil society in the context of European integration]. Yevropeiski perspektyvy [European perspectives]. Vol. 7, pp. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_7_13.
5. Mesiuk M.P. (2018) Vzaiemodiia instytutiv vlady ta hromadianskoho suspilstva v Ukraini u konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [Interaction of government institutions and civil society in Ukraine in the context of European integration processes]. Investytsii: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience], vol. 8. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/20.pdf. [Ukraine]
6. Novikov O.O. (2021) Hromadskyi kontrol yak instrument pidvyshchennia efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia v Ukraini. Dissertation ... kand. sciences in public administration, specialty: 25.00.02 – mechanisms of public administration, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, 2021. 220 p. [Ukraine].
7. Tokar M.V., Petrovskiy P.O. (2020) Vzaiemodiia orhaniv derzhavnoi vlady y instytutsii hromadianskoho suspilstva [Interaction of state authorities and institutions of civil society]. Naukovyi visnyk Karpatskoho universytetu imeni Avhustyna Voloshyna [Scientific bulletin of Augustyn Voloshyn Carpathian University]. Vol. 2, pp. 129–136. [Ukraine]
8. Turii O.V. (2017) Okremi aspekty vzaiemodii orhanizatsii hromadianskoho suspilstva z orhanamy derzhavnoi vlady yak faktor rozvytku hromadianskoho suspilstva [Certain aspects of the interaction of civil society organizations with state authorities as a factor in the development of civil society]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok [Public administration: improvement and development]. Vol. 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1115>. [Ukraine]
9. Khomei O.D. (2021) Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva ta orhaniv derzhavnoi vlady v umovakh intehratsii Ukrainy v YeS [Interaction of civil society and state authorities in the context of Ukraine's integration into the EU]: Ph.D thesis: 21.01.01 “Basics of national security of the state (political science)”, press Nats. in-t strateg. research, Kyiv, 20 p. [Ukraine]
10. Boussaguet L. (2016) Participatory mechanisms as symbolic policy instruments? Comparative European Politics, 14 (1), pp. 107–124.
11. European Commission (2001). European Governance. A White Paper. COM. 428 final, Brussels: CEC.
12. European Commission (2002). General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission. COM. 704, Brussels: CEC.
13. European Commission (2009). Impact assessment guidelines. SEC, 92, Brussels: CEC.
14. European Parliament & Council of the European Union (2011). Regulation No 211/2100 of 16 February 2011 on the citizens' initiative. OJ L 65/1.
15. Han, Z.M. Chen, Y. Liu, W. Yuan, B.H. M. Li, Q. and Duan, D.G. (2017) Research on node influence analysis in social networks, Journal of Software, 28 (1), pp. 84–104. (in Chinese)
16. Held, D. (2006) Models of Democracy Third Edition Cambridge Polity Stanford: Stanford University Press, 352 p.
17. Hennen, L. (Ed.), Van Keulen, I. (Ed.), Korthagen, I. (Ed.), Aichholzer, G. (Ed.), Lindner, R., & Nielsen, P. (Ed.) (2020). European electronic democracy in practice. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-27184-8>.
18. Treaty of Lisbon (Treaty on the Functioning of the European Union). (2007). Official Journal of the European Union, 306.
19. Yusifov F., Alguliyev R. (2018) The Role and Impact of Social Media in E-Government In book: Optimizing E-Participation Initiatives. DOI: 10.4018/978-1-5225-5326-7.ch002.